

Аліна Валентинівна Піддубна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИМИ СУДАМИ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Україна знаходиться серед декількох лідерів країн за кількістю звернень до Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ). Щороку кількість скарг до цього Суду зростає, зокрема: у 2019 році на розгляді в ЄСПЛ перебувало загалом 59 800 справ, з них 8 850 – проти України, що складає 14,8 % від загальної кількості звернень. Перед цим, у 2018 році кількість таких скарг складала 12,9% [1]. Із 86 рішень проти України, прийнятих у 2020 році ЄСПЛ, у 82 справах (95,3% випадках) зафіксовані порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [2]. Зростання кількості вказаних звернень зумовлено системним порушенням Україною прав, свобод і законних інтересів людини та проблемними питаннями, що виникають на практиці українського судочинства із застосуванням обґрунтованих посилень на рішення Страсбурзького суду.

В багатьох країнах Європи існує відпрацьований механізм застосування практики ЄСПЛ, зокрема, в Іспанії закріплено, що така прецедентна практика розглядається як засіб тлумачення прав та свобод людини, закріплених Конституцією Іспанії, а також такий, що має пряму дію [3]. Одночасно, одним з перших проблемних питань в процесі застосування судами України практики ЄСПЛ є розуміння правового статусу такої практики, тому що існують позиції застосування судами лише рішень ЄСПЛ в справах, де стороною процесу була Україна [4], що на нашу думку є некоректною. Слід зауважити, що з метою узгодження судових рішень, що приймаються в Україні щодо забезпечення прав і свобод людини з європейськими стандартами з 2006 року діє Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який і передбачає порядок застосування практики ЄСПЛ. Так, згідно ст. 17 вказаного Закону суди України застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права. Також, відповідно до положень ст. 1 цього Закону, практика Суду це практика ЄСПЛ та Європейської комісії з прав людини. Згідно п. 1 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», Україна повністю визнає на своїй території юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення й застосування Конвенції. Крім того, у п. 12 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» від 19 грудня 2014 р. № 13 наголошено на необхідності застосування судами України Конвенції з обов'язковим врахуванням

практики ЄСПЛ не тільки щодо України, а й щодо інших держав. Більш того, відповідно до положень ч. 2 ст. 8 та ч. 5 ст. 9 КПК України, принцип верховенства права та законності у кримінальному провадженні застосовуються з урахуванням практики ЄСПЛ.

Враховуючи вищенаведені міжнародно-правові акти, рішення ЄСПЛ та аргументи, слід вважати, що всі рішення ЄСПЛ є джерелом права, як рішення ЄСПЛ у справах проти України так і рішення ЄСПЛ у справах проти інших держав повинні застосовуватись та враховуватись сторонами провадження та національними судами України при прийнятті рішень рівнозначно, адже всі рішення ЄСПЛ містять правові позиції Страсбурзького суду щодо тлумачення положень Конвенції. На нашу думку, рішення ЄСПЛ не тільки слід вважати як прецеденти, а й слід розглядати їх з точки зору загальнообов'язковості, тому що цей аспект є більш ширшим за призначенням та практики застосування таких рішень.

Однак, застосовуючи при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права, суди України стикаються з труднощами правового розуміння термінології і текстів рішень у зв'язку з відсутністю офіційного кваліфікованого перекладу рішень ЄСПЛ державною мовою у справах, де Україна не була стороною. Згідно вимог ст. 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди мають використовувати офіційний переклад рішення ЄСПЛ, який надрукований у юридичному виданні, що має поширення у професійному середовищі правників, або, за відсутності перекладу, оригінальним текстом. На разі, не маючи відповідних знань, навиків та філологічної підготовки, суддям складно працювати з оригінальним текстом рішення ЄСПЛ, а гарантій правильного перекладу такого рішення суддею та відповідно його застосування немає. Також, в судовій практиці трапляються випадки, коди у зв'язку з відсутністю офіційного перекладу рішення ЄСПЛ, суд відмовляє у взятті до уваги аргументів сторін, заснованих на положеннях Конвенції та практиці ЄСПЛ. Тобто, належні державні засоби опанування зазначеної практики для осіб, що не володіють мовою оригіналів рішень ЄСПЛ, у нашій державі відсутні.

Крім цього, слід констатувати, що судді у більшості рішень, посилаючись на Конвенцію та практику ЄСПЛ: обмежуються узагальненими фразами, згадуваннями її окремих положень, без пояснень значень та обґрунтувань застосування в цілому, застосовують їх недоречно, без розуміння особливостей положень тієї чи іншої статті Конвенції, роблять помилки у назвах рішень ЄСПЛ та видозмінюють їх тексти, та ін.

Проведений аналіз дозволяє нам стверджувати, що існують істотні проблемні питання в судовій практиці щодо застосування національними судами практики ЄСПЛ, які, в першу чергу, пов'язані з відсутністю офіційних перекладів більшості рішень ЄСПЛ, ухвалених проти інших держав, тому, з метою доступності та поширеності такої практики для застосування як судами так і сторонами провадження, необхідно розглянути питання щодо створення Єдиної електронної бази рішень ЄСПЛ державною мовою, а також розроблення пропозицій та відповідних рекомендацій стосовно культури та порядку застосування практики ЄСПЛ національними судами.

Втім, підняті питання не є остаточними та підлягають окремому дослідженню, тому, пропоную учасникам конференції прийняти участь в обговоренні окреслених питань та наданих пропозицій.

Список використаної літератури: 1. 95% скарг до ЄСПЛ від українців стосуються невиконання судових рішень – Захаров. URL: <https://www.radio svoboda.org/a/devianosto-piat-vidsotkiv-skarg-do-yevrosudu-vid-ukrainsiv-stosuyu tsia-nevykonannia-sudovyh-rishen/30962110.html> (дата звернення: 14.09.2021). 2. Практика ЄСПЛ. Український аспект. URL: <https://www.echr.com.ua/v-2020-roci-ukra%D1%97na-prograla-95-sprav-u-yespl-zvit-u-rozrizi-statej-konvenci%D1 %97/> (дата звернення: 14.09.2021). 3. Шевчук С. В. Судовий прецедент у діяльності Європейського Суду з прав людини та його вплив на правову систему України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2007. № 5(67). С. 113. 4. Дрогозюк К. Б. Процесуально-правовий характер рішень Європейського суду з

прав людини в доказуванні в цивільному процесі України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 2. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2016/17.pdf (дата звернення: 06.10.2021).